

TRUMPIN TOINEN PRESIDENTTIKAUSI - SUURI HARPPAUS KOHTI ARVAAMATONTA TALOUSPOLITIikkaA

Markus Lahtinen



KESKITIEN
S Ä Ä T I Ö

Markus Lahtinen

Julkaistu 12.12.2024 Helsingissä

ISSN 2984-1119

Pellervön taloustutkimus

Rahoittaja: Keskitien säätiö

Sisällys

Trumpin toinen presidenttikausi - suuri harppaus kohti arvaamatonta talouspolitiikkaa	3
Sanasta miestä, sarvesta härkää	4
Turvallisuuspolitiikka.....	4
Ilmastopolitiikka	6
Maahanmuutto	8
Kauppapolitiikka	9
Toiviomatka kohti vaaliautokratiaa.....	11
Politiikkasuositukset	14

Trumpin toinen presidenttikausi - suuri harppaus kohti arvaamatonta talouspolitiikkaa

Donald Trumpin valinnalla Yhdysvaltojen presidentiksi on merkittäviä vaikutuksia sekä Yhdysvaltojen että koko maailman talouteen. Trumpin presidenttikampanjassa tuotiin esille monia tavoitteita, mutta keinoista niiden saavuttamiseksi saatiin osviittaa vain satunnaisesti. Tämä vaikeuttaa tulevan politiikan vaikutusten arviointia, mutta tavoitellut muutokset ovat siinä määrin radikaaleja, että on tärkeää muodostaa jo nyt arviota tulevasta, vaikka paljon on vielä hämärän peitossa. Tämän puheenvuoron tavoite on arvioida Trumpin politiikan talousvaikutuksia muun muassa turvallisuuden, maahanmuuton, ilmastopolitiikan ja Yhdysvaltain demokratiakehityksen näkökulmista.



Sanasta miestä, sarvesta härkää

Jotta Suomessa ja Euroopan unionissa (EU) osataan tehdä oikeita politiikkavalintoja vastaamaan Trumpin toisen presidenttikauden haasteisiin, pitää muodostaa mahdollisimman realistinen tilannearvio. Poliittikkalinjauksia ei pidä tehdä toiveiden tai pelkojen pohjalta, vaan on katsottava asioita sellaisina kuin ne kulloinkin tiedossa olevien tosiseikkojen valossa näyttäytyvät.

Trump on ainoastaan vihjannut, suoraan tai välillisesti, muutoksista, joita hän tavoittelee alkavalla valtakaudellaan. Vaikka politiikassa usein liioitellaan ja kärjistetään asioita, ääneen lausutut tavoitteet antavat kuitenkin lähtökohdan tilannekuvan muodostamiseen. Tässä puheenvuorossa tavoitteena on taloudellisten vaikutusten arviointi, mutta Trumpin laajempia yhteiskunnallisia tavoitteita ei pidä sivuuttaa, koska niillä voi pidemmän päälle olla jopa merkittävämpiä taloudellisia(kin) vaikutuksia kuin välittömällä esimerkiksi liittovaltion budjettiin liittyvillä päätöksillä.

Toki pitää muistaa, että vaalimenestyksestä huolimatta republikaaneilla (ja varsinkin MAGA-republikaaneilla) on ainoastaan yksinkertainen enemmistö edustajainhuoneessa ja senaatissa, mikä tekee monien Trumpin tavoitteiden edistämisestä haasteellista.

Turvallisuuspolitiikka

“I could settle the [Ukraine-Russia] war in one day”

Trumpin lupaus lopettaa nopeasti Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on herättänyt laajasti hämmennystä ja perusteltua huolta, koska mitään tarkkaa suunnitelmaa lupauksen lunastamiseksi ei ole esitetty. Toisaalta on hyvä huomata, että Ukrainaa on tähän astikin tuettu ilman ideaa saatikka strategiaa siitä, miten sota päättyisi Ukrainan voittoon. Ukrainaa on ennemminkin tuettu jatkamaan sota kuin voittamaan sitä. Sotilaallista tukea on pääsääntöisesti toimitettu liian myöhään ja liian vähän. Lähes koko tämän vuoden Venäjä on pienin askelin ja suurin tappioin edennyt rintamalla, ja rintamatilanne on tälläkin hetkellä monin paikoin vaikea.

Venäjän taloustilanne on vaikeutunut osin pakotteiden ja osin tuotantokapasiteetin rajoitteiden seurauksena. Talouskasvu on varustelumenojen kasvun varassa, ja työvoiman ja muiden tuotantopanosten kapeikot kiihdyttävät inflaatiota. Tämä tekee sodan jatkamisesta Venäjälle alati taloudellisesti raskaampaa ja on omiaan lisäämään kansalaisten tyytymättömyyttä tilanteeseen. Aika ei kuitenkaan välttämättä ole Ukrainan ja sen läntisten tukijoiden puolella, koska sotaväsymys valtaa monissa maissa alaa, ja tehtyjen panostusten hyötyjä on alettu kyseenalaistamaan.

Nykyinen politiikka tuskin olisi johtanut Ukrainan voittoon, joten Trumpin valinta voisi luoda mahdollisuuksia aukaista tietä pois kulutussodan ikeestä. Trumpin suunnitelmia voidaan vain yrittää arvailla. Positiivisena voidaan pitää sitä, että mitään vihjeitä katastrofiskenaariosta, jossa Yhdysvallat yksipuolisesti lopettaa Ukrainan aseistamisen, ei ole annettu. Todennäköisesti Trump hakee sopimusta, jonka ytimessä on hänen tulkintansa Yhdysvaltojen lyhyen aikavälin edusta.

Trumpin isot tavoitteet liittyvät ensisijaisesti Yhdysvaltojen sisäpolitiikkaan ja sen valta-asetelmien pysyvään muutokseen, toissijaisesti taloudelliseen ja poliittiseen hegemoniataisteluun maailman herruudesta Kiinan kanssa. Muut politiikkalohkot mukaan lukien Euroopan turvallisuuspolitiikka ovat alisteisia näille. Trumpin poliittinen voima ei riitä irrottamaan Yhdysvaltoja Natosta, mutta budjettivaltaan ote on luja ja liittovaltion budjettialijäämän hillitseminen lienee ainakin näennäinen tavoite. Taloudellisia resursseja uudelleen kohdentamalla Trump pystyy vaikuttamaan Naton toimintakykyyn merkittävästi.

Tämän seurauksena Euroopan kustannukset oman turvallisuutensa takaamisesta tulevat vääjäämättä kasvamaan, vaikka Yhdysvallat ei Trumpin johdolla kokonaan vetäytyisikään Ukrainan tukemisesta. Ukrainan kannalta kohtuulliset rauhanehdot, Ukrainan turvatakuut ja vakaa turvallisuusrakenne vaativat Trumpin aikakaudella myös huomattavia taloudellisia panostuksia eurooppalaisilta mailta. Eurooppa lopulta valitsee sen, osoitetaanko riittävät resurssit oman puolustuksen vahvistamisen lisäksi Ukrainan tukemiseen kohti pysyvää rauhaa ja vakaampaa turvallisuusrakennetta, vai tyydytäänkö väliaikaiseen rauhaan lyhyen aikavälin edun ja kustannusten rajoittamisen ajamina.

Euroopan valinta on vähintäänkin yhtä epävarma kuin Trumpin suunnitelman yksityiskohdat. Euroopan unionin kehittämisen laiminlyönti ja vakavat kansalliset virheet talouspolitiikassa erityisesti Saksassa ovat johtaneet Euroopassa hyvin hitaaseen rakenteelliseen talouskasvuun. Näissä olosuhteissa on iso riski sille, että omaan kotimaahan kohdistuvat panostukset taloudellisen hyvinvoinnin parantamiseksi syrjäyttävät vakaamman turvallisuusrakenteen saavuttamiseksi tarvittavat panostukset. Varsinkin, kun arvaamaton Venäjä tekee tavoitteen saavuttamisen vaatimien kustannusten ennustamisesta hyvin vaikeaa.

Myös Länsi-Ukrainan jälleenrakennuksen kustannukset kohdistuisivat paljolti EU:lle, vaikka kansainvälisillä järjestöillä on varmasti oma roolinsa. Koska rahoituksen ehtona on tällöin eurooppalaisten yritysten suosiminen jälleenrakennusurakoissa, tämä voi lyhyellä aikavälillä jossain määrin elvyttää talousalhossa viruvaa EU:ta. Pitkällä aikavälillä vakaampi turvallisuustilanne nopeuttaa talouskasvua ja vähentää julkista velkaantumista lisäämällä tuottavuutta parantavia investointeja verrattuna epävarmuuden riivaamaan passiiviseen politiikkavaihtoehtoon.

Ilmastopolitiikka

”Drill, Baby, Drill”

Kansainvälisen ilmastopolitiikan päälinjat ovat Trumpin asteikolla selvät. Yhdysvallat tulee irtaantumaan Pariisin ilmastopimuksesta ja vähentämään köyhien maiden ilmastorahoitusta, mikä asettaa kyseenalaiseksi äsken saavutetun Bakun ilmastorahoitustavoitteen. Yhdysvaltojen osalta keskeisenä tavoitteena on lisätä fossiilisten polttoaineiden, erityisesti öljyn, tuotantoa. Tältä osin tavoitteet ovat kuitenkin epärealistisia, koska Yhdysvaltojen öljyntuotanto on jo nyt ennätystasolla ja tuotantomääristä päätöksiä tekevät öljyalan yhtiöt pääosin liiketaloudellisin perustein. Vaikka porauslupia myönnetään aiempaa keveämmin ympäristölupaehdoin, investointipäätösten kannalta olennaista on tulevan hintatason lisäksi odotukset tulevasta lainsäädännöstä. Näihin kumpaankin liittyy merkittävä epävarmuus, joka tulee rajoittamaan uusia investointeja fossiilisen energian tuotannon

lisäämiseen. Koska Yhdysvaltojen öljyntuotanto ei merkittävästi kasva, myöskään öljyn hintakehitys ei merkittävästi tule muuttumaan Trumpin valinnan seurauksena.

Pyrkimys irtaantua fossiilisesta energiasta tarvitsee onnistuakseen lähes aina sääntelyä ja tukia, jotka tekevät fossiilisesta energiasta kalliimpaa suhteessa puhtaaseen energiaan kuin mikä tilanne olisi puhtaassa markkinaratkaisussa. Tältä osin olennaista ei ole ainoastaan liittovaltion lainsäädäntö, vaan osavaltioilla on merkittäviä mahdollisuuksia säädellä suhteellisia hintoja. Liittovaltion rooli on kuitenkin merkittävä erityisesti vihreän teollistumisen ohjelmassa (IRA). Vaikka Trump on vihjannut ohjelman alasajosta, merkittävä osa julkisesta tuesta on kohdistunut republikaanienemmistöisiin osavaltioihin, mikä tekee ohjelman suoraviivaisen hylkäämisen poliittisesti vaikeaksi. Kun tähän liitetään Trumpin mieltymys tukea eri keinoin Amerikassa sijaitsevaa teollisuutta, todennäköisin lopputulos on ohjelman pienentyminen, mutta säilyminen osin voimassa.

Ohjelmaa voidaan kuitenkin laajentaa erilaisilla fossiilisen energian tuotannon julkisilla tuilla, joiden seurauksena kokonaisrasite Yhdysvaltojen liittovaltion budjetille tuskin ainakaan vähenee. Lisäksi ydinvoiman lisäämiseen on kummassakin puolueessa vahvaa tukea. Yhdysvallat säilyykin teollisuuden näkökulmasta halvan energian suurvaltana, mikä on edelleen haaste erityisesti EU:lle, ja EU:n sisällä erityisesti Venäjän edullisen energian ja ydinvoiman menettäneelle Saksalle.

Itse ilmastonmuutokselle neljän vuoden katkos Yhdysvaltojen liittovaltion ponnisteluissa voi olla kohtalokas, vaikka ilmastonmuutoksen vastainen työ jatkuu Yhdysvalloissa osavaltioiden, kaupunkien ja osin myös yritysten osalta. Ilmastonmuutoksen vastaisessa työssä on globaalisti jääty jälkeen tavoitteista, koska ilmastonmuutoksen hillitsemisen vaatimat taloudelliset panostukset ovat jo nyt osoittautuneet liian kalliiksi hyväksyä. Mutta kuten sir Nicholas Sternin raportissa aikanaan jo todettiin, toimenpiteiden lykkääminen tulee lopulta vielä paljon kalliimmaksi. Vaikka negatiiviset taloudelliset vaikutukset ovat suurimpia köyhille maille, merkittävästi yli kahden asteen lämpeneminen lisäisi riskejä kaikilla mantereilla ja kaikille maille.

Maahanmuutto

“No, they [immigrants] are not humans; they’re not humans, they’re animals.”

Maahanmuutto on keskeinen osa Trumpin populistista agenda. Se nähdään keskeisenä syynä lähes kaikkiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Jos nopea ja näkyvä ulkomaalaisten määrän kasvu saa kansalaiset huolestumaan laajasti sen seurauksista, heidän äänestyspäätöksensä on riippuvainen ensi sijassa maahanmuuton vastaisten toimien uskottavuudesta, eikä esimerkiksi käsityksistä talouspoliittisten valintojen vaikutuksista. Vaikka Trumpin kannattajat ymmärtäisivätkin talouspoliittisten valintojen negatiiviset vaikutukset, ja aina näin ei ole asian laita, he ovat valmiita sietämään ne, kunhan he kokevat saavansa vastineeksi turvaa maahanmuuton hallitsemattomaksi koetulta kasvulta.

Maahanmuuton rajoittamisen ja jo maassa olevien karkotusten taloudelliset vaikutukset ovat paljolti riippuvaisia toimenpiteiden laajuudesta. Ajoittaisia maahanmuuton ehtojen kiristystä ja maahanmuuttajien maasta poistamista on Yhdysvalloissa nähty monesti jo aiemmin. Nyt esitetyissä toimenpiteissä on huomionarvoista niiden laajuus. Lainsäädäntö asettaa Trumpin ensimmäisen kauden tapaan rajoitteen toimenpiteiden aikataululle ja laajuudelle. Tästä huolimatta mahdollista on jopa noin 10 miljoonan maahanmuuttajan karkotukset sekä maahantulon ehtojen kiristäminen. Tällä olisi jo merkittäviä vaikutuksia erityisesti maahanmuuttajien työvoimantarjonnasta riippuvaisille toimialoille, kuten ravitsemus-, hoiva- ja rakennusallalle.

Trumpin toiveissa on matalan koulutustason kantaväestön työllisyyden ja palkkojen parantuminen. Työllisyystilanne on kuitenkin jo nyt hyvä, joten todennäköisemmin palkkojen nousu jää korkeintaan lyhytaikaiseksi ja markkinoiden tasapaino löytyy alemmalta tuotannon tasolta. Kantaväestöstä ei löydy riittävästi matalasti koulutettua työvoimaa, joka mahdollistaisi nykyisen laajuisen tuotannon korkeammilla palkkakustannuksilla aloilla, joilla maahanmuuttajien osuus työvoimasta on merkittävä. Hoivapalvelujen heikompi tavoitettavuus vähentää lisäksi pienten lasten vanhempien, erityisesti äitien, työllistymismahdollisuuksia koko kansantaloudessa.

Maahanmuuton vastaiset politiikkatoimenpiteet tulevatkin ensimmäisessä vaiheessa kiihdyttämään inflaatiota, mikä pakottaa

keskuspankin nostamaan korkotasoaan. Lopulta tuotanto sopeutuu tasolle, joka on alempi kuin mitä se olisi ollut ilman nopeita ja rajuja maahanmuuton rajoituksia.

Laajat ja nopeat maahanmuuton rajoitukset ovat haitallisia talouskasvulle sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä, vaikka vaikutus kohdistuisi vain matalan koulutustason ihmisiin. Tilanne muuttuu vielä huonommaksi, jos rajoitukset saavat koulutetun ulkomaalaisen työvoiman karttamaan Yhdysvaltoja, mikä on Trumpin politiikkalinjausten seurauksena hyvin todennäköistä.

Maltillisten rajoitusten vaikutukset pitkän aikavälin talouskasvuun eivät kuitenkaan olisi yhtä selvät. Jos rajoitukset ovat ennakoitavissa ja toteutetaan kiireettä, yrityksille syntyisi kannustin ja mahdollisuus korvata työn tarjonnan vähenemisen seurauksena kallistunutta työpanosta teknologian avulla. Talouden tuotantorakenne sopeutuisi vastaamaan uutta tilannetta. Trumpin politiikan osalta ennustettavuus ja kiireettömyys eivät kuitenkaan tule toteutumaan, joten maahanmuuton rajoitukset tulevat sekä kiihdyttämään inflaatiota että heikentämään Yhdysvaltojen talouskasvua.

Kauppapolitiikka

“To me, the most beautiful word in the dictionary is tariff, and it’s my favorite word. It’s a word that’s going to make our country rich again. Without tariffs, we have a busted country.”

Maailman suurimman kansantalouden Yhdysvaltojen osuus maailman BKT:stä on noin 25 prosenttia. Yhdysvaltojen vaikutus kansainväliseen kauppaan on vielä tätäkin suurempi, koska Yhdysvaltojen vaihtotaseen alijäämä on ollut viime vuosina 3–4 prosenttia BKT:stä, mikä on pääosin seurausta tavarakaupan mittavasta alijäämästä. Alijäämä on erityisen suuri Kiinan kanssa (noin 250 miljardia dollaria vuonna 2023), mutta myös EU:n kanssa alijäämä on huomattava (jonkin verran alle 100 miljardia dollaria vuonna 2023).

Yhdysvaltojen vaihtotase on ollut useita vuosikymmeniä alijäämäinen ja alijäämä on edelleen kasvanut viime vuosina. Alati pahenevien vaihtotaseen alijäämien juurisyyt eivät liity suoraan vientiin ja tuontiin,

vaan Yhdysvaltojen talouden rakenteellisiin rahoitusepätasapainoihin. Viime vuosina merkittävin tekijä on ollut liittovaltion budjettialijäämä, joka kohosi talouden nousukaudesta huolimatta 6,3 prosenttiin BKT:sta vuonna 2023. Yhdysvallat on kuitenkin hyötynyt dollarin reservivaluuttastatuksesta ja siihen liittyvistä avoimista ja syvistä pääomamarkkinoista, mikä on mahdollistanut alijäämien edullisen ja tehokkaan rahoituksen.

Trumpin esitykset tulleista ovat olleet vaihtelevia, mutta ajatuksena on asettaa tulleja laajalle joukolle hyödykkeitä ja maita, mukaan lukien perinteiset läheiset liittolaiset. EU:lle kohdistettavien tullien osalta esillä on ollut 10–20 prosentin tullimaksut, ja Kiinan osalta huomattavasti korkeammat tullit. Vaikka Kiinan osalta esillä ollut 60 prosentin tullitaso jäänee poliittiseksi retoriikaksi, uhkaukset Meksikoon ja Kanadaan kohdistettavista 25 prosentin tulleista antanevat osviittaa vaikeista lähtökohdista, joista kansainvälisen kaupan ehtoja Trumpin kaudella aletaan rakentaa. On huomattava, että Meksiko ja Kanada solmivat vasta tämän vuosikymmenen alussa uuden vapaakauppasopimuksen Yhdysvaltojen kanssa.

Tulleilla on negatiivinen vaikutus talouskasvuun kaikille osapuolille, kun globaali työnjako muuttuu tehottomammaksi. Yhdysvalloissa merkittävin negatiivinen vaikutus tulee ensi vaiheessa kiihtyvistä inflaatiosta, mikä pakottaa keskuspankin asettamaan korkotason korkeammaksi kuin nykyisellä tullitasolla. Kiinalle ja EU:lle negatiivinen vaikutus tulee lyhyellä aikavälillä ennen kaikkea hidastuvasta talouskasvusta, koska niiden vienti kärsii. Kiina on pyrkinyt hakemaan uusia kasvun eväitä tukemalla monin tavoin maan vientiä. Tämä kasvustrategia on ollut alun perinkin tuomittu epäonnistumaan, koska Kiina on liian suuri kansantalous (18 % maailman BKT:stä) toteuttaakseen vientivetoista kasvustrategiaa. Nyt tämä kasvustrategia saa vastaansa odotetut vastatoimet, ja ne ovat yksi harvoja asioita, jonka osalta Trumpin politiikkavalinnat saavat laajaa tukea yli puoluerajojen.

Kiinan vastaus tuleville tullien korotuksille on sekä vastatullit että viennin suuntaaminen muille markkinoille, joista merkittävin on EU. EU vastanee Kiinan vientiponnisteluihin omilla Kiinan vastaisilla tulleillaan, kuten se tekee myös liittolaismaa Yhdysvaltojen kohdalla. Kansainvälisen kaupan volyymin pienentyminen hidastaa talouskasvua EU:ssa. Erityisen suuri ongelma kansainvälisen kaupan häiriöt ovat Saksalle, jonka

vaihtotaseen ylijäämä oli 2023 kutakuinkin yhtä suuri kuin koko euroalueen yhteenlaskettu ylijäämä.

Koska euroalueella tuotanto pienenee tullien seurauksena, vaikutukset inflaatioon ovat maltillisia. Euroopan keskuspankki (EKP) tulee ensivaiheessa reagoimaan tulleeihin laskemalla korkotasoa. Tämä tulee maltillisesti heikentämään euroa. Euroalueen viennin pelastajaksi valuuttakurssista ei kuitenkaan ole, koska merkittävät muutokset kauppavirroissa edellyttävät pitkäaikaisia ja suuria muutoksia valuuttakurssin arvossa.

Pitkällä aikavälillä tulleilla on negatiivinen vaikutus hyvinvointiin kaikilla mantereilla, joten tullimuurien kestävyys joutuu koetukselle. Trumpin toisen kauden jälkeistä aikaa määrittävät kuitenkin hyvinvointivaikutusten sijaan enemmän poliittisten ja taloudellisten instituutioiden muutos ja turvallisuuspolitiikan potentiaaliset uudet ja yllättävät asetelmat. Negatiivisista hyvinvointivaikutuksista huolimatta on täysin mahdollista, että maailmantalous jaetaan pidemmäksi aikaa blokkeihin, joiden välillä käydään nykyiseen verrattuna vähän kauppaa.

Toiviomatka kohti vaaliautokratiaa

“If you vote [for Trump] this November, in four years, you don't have to vote again. We'll have it fixed so good, you're not gonna have to vote.”

“We have some very bad people. We have some sick people, radical left lunatics. And I think they're – and it should be very easily handled by – if necessary, by National Guard or, if really necessary, by the military, because they can't let that happen.”

Trumpin ensimmäisen sitaatin konkreettinen lunastaminen lienee mahdotonta, koska se olisi vaatinut merkittävästi suurempaa vaalivoittoa. Yhdysvalloissa tullaankin järjestämään jälleen presidentinvaalit neljän vuoden kuluttua, ja välivaalit odottavat jo kahden vuoden kuluttua. Kahden eri yhteyksissä esitetyn sitaatin kokonaisuus on kuitenkin vähintäänkin peitelty tavoite muuttaa vakiintuneita demokratian pelisääntöjä. Tämän tulkinnan puolesta puhuu myös

”joustava” suhtautuminen vaalituloksiin, eli hävityt vaalit tulkitaan aina merkiksi vaalivilpistä, joka antaa oikeutuksen jopa kapinaan (Capitol Hill 6.1.2021).

Huomionarvoista on myös markkinoiden tulkinta presidentinvaalien tuloksen vaikutuksesta Trumpin keskeiseksi tukijaksi nousseen Elon Muskin yritysimperiumin jalokiven Teslan arvoon. Teslan arvo on noussut yli 50 prosenttia vaaleja edeltävästä päivästä ilman yhtiötä itseään koskevia merkittäviä uutisia, ja yhtiön markkina-arvo on nyt yli 1000 miljardia dollaria. Markkinoiden kyky hinnoitella yhteiskunnallisia ilmiöitä on vähintäänkin heikko, mutta markkinainformaatio heijastaa kuitenkin uskoa siihen, että Muskin tuki Trumpille tullaan tavalla tai toisella palkitsemaan ruhtinaallisesti, mikä kasvattaa merkittävästi Teslan tulevia voittoja.

Demokratian ja markkinatalouden symbioosissa vaaleissa kilpaillaan kansalaisten äänistä ja kilpailullisilla markkinoilla rahasta. Demokratian vakaus taataan institutionaalisilla järjestelyillä, kuten lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan eriyttämisellä. Vakaa demokratia puolestaan luo kannustimet investoida pääomaa tuottaviin riskikohteisiin, koska taloudellista tulosta ei voida mielivaltaisesti riistää investoijalta poliittisin päätöksin. Vastaavasti kuin demokratian ja markkinatalouden symbioosin syntyminen edellyttää suotuisia yhteiskunnallisia olosuhteita, yhteiskunnallisten olosuhteiden häiriötila voi tehdä mahdolliseksi symbioosin purkautumisen. Tällaiselle kehitykselle voi olla monenlaisia alkusoittoja, mutta esimerkiksi kokemus yhteiskunnan vakautta horjuttavasta uhasta yhdessä kilpailullisten markkinoiden hiipumisen kanssa voivat synnyttää olosuhteet, jotka luovat kannustimet ja mahdollisuuden poliittisen vallan keskittämiseen. Monopolivoittojen pysyvyys pyritään varmistamaan niille yrityksille, jotka ovat tukeneet vallan syrjään kiinni päässyttä politiikkaa. Vastavuoroisesti poliittinen toimija saa käyttöönsä riittävät resurssit menestyksellisen toiminnan turvaamiseksi.

Trumpin paluu valtaan pakottaa Euroopan ottamaan vastuun itsestään.

Koska lähtötilanteessa valta saavutetaan vapaissa vaaleissa, jota ei ilman suuria määräänemistöjä voida helposti jatkossakaan sivuuttaa, käytännölliseksi ratkaisuksi muodostuu vaaliautokratia. Vaaliautokratiassa järjestetään vaalit, jotka voivat teknisesti tarkastellen olla oikein suoritettut, mutta opposition menestystä vaikeutetaan

esimerkiksi disinformaation laajamittaisella levittämällä. Demokratian keskeinen tukipilari sananvapaus menettää merkityksensä, jos disinformaation määrä on niin suuri, että keskivertoäänestäjän on mahdotonta enää erottaa objektiivista informaatiota disinformaatiosta. Lisäksi pyritään demonisoimaan poliittinen vastustaja tavalla, jossa opposition tukeminen leimautuu epäisänmaalliseksi toiminnaksi.

Muutoksen pysyvyyden varmistamiseksi olennaista on lisäksi horjuttaa liberaalin demokratian vakauden kannalta olennaista vallan kolmijakooppia. Matalimman kynnyksen takana on lainsäädäntövallan ja toimeenpanovallan yhdistäminen vahvan johtajan temmellyskentäksi. Tuomiovallan lisääminen työkalupakkiin on vaaliautokratiassa pidemmälle edenneissä maissa (esimerkiksi Trumpin hyvän ystävän Viktor Orbanin hallitsemassa Unkarissa) ollut keskeinen osa poliittisen vallan institutionaalista murrosta. Yhdysvaltojen perustuslaki ja korkeimman oikeuden rooli sen vartijana tekee tämän osan vaaliautokratiaan siirtymisessä vaikeaksi, vaikka Trump on jo ensimmäisellä kaudellaan päässyt nimittämään merkittävän osan Yhdysvaltojen korkeimman oikeiden tuomareista.

Liittovaltiotason hidasteiden ja esteiden lisäksi osavaltioilla on Yhdysvalloissa paljon vaikutusmahdollisuuksia niiden alueella noudatettavaan lainsäädäntöön, mikä entisestään vaikeuttaa ja hidastaa demokratian tukipilareiden rapautumista. Näistä rajoituksista huolimatta toiviomatkalla kohti vaaliautokratiaa on potentiaalisesti merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Kahden vuoden määräaika seuraaviin vaaleihin pakottaa toimimaan nopeasti, heti päivästä yksi alkaen. Esteet on murskattava nopeasti, ja komentoketjun pitää olla täysin lojaali presidentille. Tämä johtaa lakihankkeiden puutteelliseen valmisteluun, mikä johtanee tulkintaongelmiin ja oikeuskäsittelyihin. Tämä lisää epävarmuutta investointien säädösympäristöstä, mikä on omiaan lykkäämään investointeja. Koska projekti on vääjäämättä vielä pahasti kesken seuraavien vaalien koittaessa, enemmistöt pitää vähintäänkin turvata uudelleen näissä vaaleissa. Olennaista on tällöin myös talouden suhdannekehitys, koska äänestäjät eivät pysty erottamaan suhdannevaihtelua ja rakenteellista trendikasvua toisistaan. Julkisen vallan toimenpiteet suhdannekehityksen osalta muodostuvat poliittisen

toimijan finanssipoliittisten päätösten lisäksi itsenäisen keskuspankin rahapoliittisin päätöksin. Se voi houkutella painostamaan keskuspankkia painottamaan talouskasvua ratkaisuisaan. Tämä voisi kuitenkin pahimmillaan nostaa inflaatio-odotuksia ja sitä myöten lisätä rahoituskustannuksia merkittävästi.

“I think that in my case, I made a lot of money, I was very successful, and I think I have a better instinct than in many cases, people that would be on the Federal Reserve or the chairman.”

Politiikkasuositukset

” With every breath in my body, I will not rest until we have delivered the strong, safe and prosperous America that our children deserve and that you deserve. This will truly be the golden age of America.”

- Vaikka Trumpin paluu presidentiksi haastaa Suomen ja EU:n taloutta, tässäkin toimintaympäristössä on mahdollisuuksia toimia taloudellisen hyvinvoinnin parantamiseksi.
- Trumpin paluu valtaan pakottaa Euroopan ottamaan vastuun itsestään sekä puolustuksen että talouden osalta. Jos tässä onnistutaan, poliittisten suhdanteiden parantuessa Eurooppa on itsevarmempi ottamaan oman paikkansa maailmanpolitiikan ja maailmantalouden pelikentällä.
- Euroopan ei kuitenkaan tarvitse yksin kantaa taakkaa puolustuksestaan, koska ilman täydellistä välirikkoa Eurooppa hyötyy edelleen Yhdysvaltojen ydinaseuhasta, joka rajoittaa Venäjän sotapolitiikkaa. Yhdysvallat tarvitsee ydinaseuhkaa Kiinan kanssa käytävässä hegemoniataistelussa, ja Yhdysvaltojen taustatuki pienentää varustautumiskustannuksia Euroopassa.
- Kustannukset kuitenkin kasvavat, mikä pitää ottaa huomioon finanssipolitiikan suunnittelussa myös Suomessa. Venäjän naapurimaana Suomen oman edun mukaista ei ole livetä milloinkaan

puolustusmenojen 2 tai jopa 2,5 prosentin rahoitustasosta BKT:n suhteen. Euroopassa on kuitenkin nyt sota, ja pysyvän rauhan palauttamiseksi panostuksia pitää lisätä väliaikaisesti merkittävästi. Kun samanaikaisesti mm. sote-järjestelmä on syvässä kriisissä, ei kuitenkaan ole mielekästä pyrkiä sopeuttamaan valtion budjettia niiltä osin kuin kysymys on luonteeltaan väliaikaisesta lisäyksestä. Nämä väliaikaiset lisäykset ja Ukrainan tuki tulisikin tehdä näkyväksi alijäämälaskelmissa. Investointi vakaaseen turvallisuusrakenteeseen ja rauhaan tuottaa lopulta osinkoja, joten väliaikainen menojen kasvattaminen voidaan hoitaa lisäämällä velkaa.

- Enintään 1,5 tai edes enintään 2 asteen ilmaston lämpenemisen takaavat globaalit investoinnit tulevat todennäköisesti liian kalliiksi poliittisesti hyväksyä, kun Trumpin kauden jälkeen takana on neljä vuotta Yhdysvaltojen liittovaltiotason pysähtyneisyyttä. Silti taistelua jokaisesta kymmenyksestä ilmaston muutoksen hillitsemiseksi jatketaan, ja sitä kannattaa jatkaa. Suomi on vakaa yhteiskunta, väestön koulutustaso on korkea ja luonnonolot suosiolliset puhtaan energian ja sitä hyödyntävän tuotannon investoinneille. Suomen rakenteellisesti vahvaa kilpailukykyä ilmastoinvestoinneista on rapauttanut hyvin anteliaat julkiset tuet sekä Yhdysvalloissa että monissa EU-maissa. Julkisten tukien mahdollinen väheneminen Trumpin politiikan seurauksena Yhdysvalloissa, ja kasvavien puolustusmenojen seurauksena myös EU-maissa, voi jatkossa suunnata näitä investointeja kasvavassa määrin Suomeen, jolla on niiden osalta suhteellinen etu muihin maihin verrattuna. Tämä kuitenkin edellyttää investointien kannalta olennaisen lainsäädännön ennakoitavuutta Suomessa ja EU-tason ilmastoregulaation pitkäjänteisyyttä.
- Talouskasvun kannalta on erityisen olennaista kilpailukyky koulutusmarkkinoilla ja koulutetusta työvoimasta. Trumpin maahanmuuttopolitiikka tulee suuntamaan siirtolaisvirtoja uudestaan, myös koulutetun väestönosan kohdalla. Tämä luo uusia mahdollisuuksia kaikille EU-maille, mutta EU:n sisäisessä kilpailussa pärjääminen edellyttää valppautta Suomessa. Suomen tulevaa talouskasvua ei pidä jättää yksinomaan tuottavuuden paranemisen varaan. Työikäisen väestön määrän maltillinen kasvu on välttämätön hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen edellyttämän talouskasvun turvaamisessa.

- Kauppapolitiikassa Trumpin tullipolitiikka tulee hidastamaan EU:n talouskasvua, kun vienti pienenee. Tullit tulevat koskemaan erityisesti tavarakauppaa, joten palveluviennin merkitys Yhdysvaltoihin korostuu entisestään. Myös EU:n merkitys vientialueena tulee korostumaan. EU:n ja Suomen kannalta olisi tärkeää, että vaihtotaseeltaan erittäin ylijäämäinen Saksa kasvattaisi investointejaan talouskasvunsa vauhdittamiseksi. Tämä pienentäisi sen vaihtotaseen ylijäämää ja tarjoaisi vientimahdollisuuksia myös suomalaisille yrityksille.
- EU tulee vastaamaan Yhdysvaltojen tulleihin omilla vastatoimillaan. EU:n ja Suomen etu olisi löytää neuvotteluratkaisu mahdollisimman matalalla tullitasolla, koska Yhdysvaltojen merkitys suurena ja alijäämäisenä taloutena on viennin loppukysynnän kannalta keskeinen. Yhdysvaltojen alijäämät eivät yksin tullien avulla tule katoamaan, koska niiden juurisyinä ovat talouden rahoitusepätasapainot. Vaikka Yhdysvallat onkin tullineuvotteluissa monin tavoin vahvoilla, EU:n neuvotteluasema ei ole toivoton. Yhdysvallatkin joutuisi rajun ja pitkään jatkuvan tullisodan seurauksena lopulta vaikeisiin talouspoliittisiin ongelmiin sekä finanssipolitiikassa (alijäämät ja niiden rahoitus) ja rahapolitiikassa (inflaatio), jos nykyinen kauppa- ja rahoitusrakenne purkautuisi. Tullineuvotteluissa EU:n ei siis pitäisi taipua kohtuuttomiin ehtoihin.
- Lopulta EU:n pitää vahvistaa demokratian ja markkinatalouden symbioosia. Tämä tapahtuu ensinnäkin edellyttämällä EU-mailta tinkimätöntä sitoutumista demokratian takaaviin institutionaalsiin järjestelyihin. Tästä tulee pitää tiukasti kiinni, vaikka Trumpin johdolla Yhdysvallat pyrkinee hajottamaan EU:ta sisältäpäin vaaliautokraattisten liittolaisten avulla. Lisäksi on tärkeää edistää kilpailullisten EU:n tasoisten markkinoiden kehitystä. Mario Draghin tänä syksynä julkaistu raportti antaa hyvän lähtökohdan pohdinnoille esimerkiksi EU:n laajuisten rahoitusmarkkinoiden luomiseksi. Nykyisin unionin kehittäminen talousalueena on laiminlyöty. Vaikka Trumpin ääneen sanottu tavoite onkin Yhdysvaltojen kukoistuskauti, viisaasti toimien Eurooppa ja Suomi voivat saada Trumpin politiikasta sysäyksen kohti uutta vaurauden aikaa.